

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Клешні Ганни Миколаївни**
«Соціальний проект в епоху Постмодерну», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності **09.00.03 –**
соціальна філософія та філософія історії

Проблема дослідження соціокультурних процесів, соціального проектування має багатовікову історію й завжди була в центрі філософських розвідок.

Актуальність даного дослідження пояснюється з огляду на специфіку епохи початку ХХІ століття, обумовлену викликами цивілізаційного переходу, розширенням сфери впливу інформаційних технологій, необмеженим споживанням, надіндустріалізацією, трансформацією систем цінностей. Тому як ніколи гостро постає питання щодо проектування соціальних систем. Окрім того, викликають занепокоєння наслідки необдуманих соціальних експериментів, соціальних проектів, радикальних реформ, які й обумовили необхідність створення соціально-філософського обґрунтування соціального проектування в контексті інтеграції наукових досягнень, а також виявлення механізму реалізації соціальних проектів на практиці. Небезпечним також вважаємо спрощене розуміння соціального проекту й соціального проектування, зведення останнього до соціального прогнозування, передбачення.

Суспільство, суб'єкти політики опинилися в ситуації вибору альтернативних моделей життя. Тому соціальні проекти Постмодерну як науково обґрунтовані моделі вирішення соціальної проблеми постають у вигляді раціональних планів перебудови конкретного сегменту суспільного життя й набувають масового характеру.

У цьому відношенні проблематика, яка піднімається дисертанткою, є надзвичайно актуальною. Слід віддати належне Ганні Миколаївні, що вона, по-перше, порушила ці питання в роботі, а, по-друге, подала власне бачення соціального проекту як соціокультурного феномену в епоху Постмодерну в культурно-історичному, соціокультурному підходах.

Результатом соціального проектування як науково-практичної діяльності, заснованої на аналізі актуальних і перспективних соціальних проблем, спрямованої на вироблення оптимальних варіантів їх вирішення, є створення соціальних проектів.

Як відомо, соціальний проект – це науково обґрунтована ідеальна модель вирішення соціальної проблеми. Його реалізація повинна забезпечити вирішення низки складних соціальних проблем. Тому, аналіз витоків соціального проектування в історії соціально-філософської думки, здійснений дисертанткою, а також з'ясування специфіки соціального проекту в епоху Постмодерну посилює упевненість у практичній та науковій значимості дисертаційного дослідження.

Зазначимо, що виконана Клешнею Ганною Миколаївною дисертаційна робота є своєчасною, оскільки на сьогоднішній момент існує незначна кількість відповідних праць, де б було здійснено науковий аналіз соціального проекту в епоху Постмодерну.

При наближеному знайомстві з текстом дисертації Клешні Ганни Миколаївни стає зрозумілим, що дисертантка усвідомлює покладену на неї відповідальність за розробку обраної теми та розв'язання поставлених завдань. Привертають увагу також якість і стиль викладення та оформлення тексту дисертаційного дослідження, що зумовили достатньо високий рівень виконавчої дисципліни в плані підготовки дисертації до захисту. Зокрема, йдеться про наявну в даній дисертаційній роботі: ефективну науково-методологічну базу (с. 7-9); чітке окреслення понятійно-категоріального апарату; її продуманість, структурованість, відповідність поставленій меті та пошуковим завданням (с. 6-7). Безумовно, це не могло не позначитися на якості сформульованих автором елементів наукової новизни, які за змістом і за характером є завершеними й оригінальними (с. 8-12). На особливу увагу заслуговують самостійно виведені дисертанткою нові теоретичні положення та викладені у висновках результати дослідження.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаної літератури.

У вступі авторка обґрунтовує актуальність теми дисертаційного дослідження, розкриває ступінь наукової розробки проблеми, чітко формулює мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, презентує методи дослідження. В роботі чітко викладено наукову новизну здобутих результатів, їхнє теоретичне та практичне значення.

Дисертантка поставила низку ключових задач: виявити культурно-історичні витоки соціального проектування у цивілізаційному поступі людства, сценарії майбутнього у соціальних утопіях доби Модерну; встановити методологічні засади дослідження соціального проекту в епоху Постмодерну, репрезентацію соціальних проектів у філософській думці Постмодерної доби; дослідити елементи соціального проектування в художній творчості епохи Постмодерну.

В роботі уточнюється зміст ключових термінів дослідження «суспільний ідеал», «соціальний прогноз», «соціальний проект» та встановлюється їхнє співвідношення.

В першому розділі даної роботи – «Теоретико-методологічні засади дослідження соціального проекту в епоху Постмодерну» – висвітлюються відповідні теоретичні та методологічні положення, формулюється основний концепт дослідження – «соціальний проект в епоху Постмодерну», здійснюється культурно-історична реконструкція становлення соціального проекту.

У першому та другому підрозділах першого розділу здійснюється дослідження культурно-історичних витоків соціального проектування, уточнюється зміст термінів «соціальний ідеал», «соціальна утопія», «соціальний прогноз», обґрунтовується методологічна база дослідження.

Використання авторкою методологічних можливостей герменевтики, культурно-семантичного аналізу й синтезу, компаративного підходу допомагає у досягненні мети, що передбачала здійснення соціально-філософської рецепції соціального проекту в епоху Постмодерну.

Відзначимо належний рівень методологічної культури дисертантки: вміння окреслити проблему, здійснити її аналіз.

Дисертантка встановила, що стосовно постсучасності під соціальним проектом слід вважати творчу діяльність, спрямовану на досягнення потрібної регульованої моделі соціуму, що має соціокультурну детермінанту; сукупність способів буття людини в культурі (с. 53).

Заслуговує на увагу аналіз розбіжностей у тлумаченні змісту соціального проекту у культурі Модерну і Постмодерну.

Огляд першоджерел, представлений у першому розділі, є достатньо повним і структурованим.

У другому розділі дисертаційного дослідження – «Сценарії майбутнього у соціокультурному інтер'єрі Модерну: від утопії до соціального проекту» – досліджено специфіку філософського дискурсу проблеми соціального проекту в епоху Модерну.

Дисертантка показує проблему моделювання соціальної дійсності у філософії епохи Модерну, яка була реалізована в побудові ідеальних утопічних конструктів, що відповідає стану суспільної думки епохи.

Авторка, вивчаючи характерні особливості культури Модерну, виявила, що осмислення майбутнього в добу Просвітництва переважно набуло форми соціальних утопій у різко окреслених раціоналістичних формах.

Дисертантка досліджує характерні ознаки розуміння майбутнього в епоху Модерну. Вона обґрунтовує, що у цей період часу розвиток економіки, права, природничих наук став базисом для соціальних передбачень та прогнозів на наукових засадах. В роботі виявлено соціальні прогнози у вигляді сценаріїв майбутнього, що набували форми ідеальних утопічних конструктів, яким притаманні віра в здатність людини до раціональної організації існуючого буття та створення суспільства на егалітаристських засадах справедливості, рівності та верховенства права. Показано, що в соціальних концепціях Модерну теоретичні конструкти описані як моделі утопічного соціалізму. Вони були розроблені на підставі виявлених тенденцій оновлення соціального механізму та врахування існуючого просвітницького потенціалу, який вдалося реалізувати на практиці при побудові першої соціалістичної держави.

Авторкою здійснено аналіз соціальних стратегій майбутнього. Виявлено, що соціальний проект розробляється відповідно до наукових прогнозів стосовно майбутнього розвитку суспільства, його окремих сфер. Встановлено, що мета соціального проекту спрямована на корекцію та запобігання прогнозованих або об'єктивно існуючих негативних явищ та тенденцій. Соціальні передбачення набувають вигляду альтернативних науково обґрунтованих сценаріїв розвитку суспільства, відповідно до можливості реалізації того чи іншого соціального проекту.

Можемо відзначити, що другий розділ є змістовним, а висновки – самостійними й завершеними. Він містить чіткі передумови для постановки проблематики третього розділу роботи.

У третьому розділі – «Специфіка соціального проектування в добу Постмодерну» – виявляються характерні риси епохи Постмодерну, здійснюється філософське осмислення соціального проекту в умовах сучасних соціокультурних трансформацій та уточнюються його особливості у практиці постсучасного суспільства.

У підрозділі 3.1. «Соціальні фактори становлення Постмодерну» показано наступні соціальні фактори: глобальні міграційні процеси та становлення мультикультуралізму і плюральності у соціумі; трансформації соціально-економічних інституцій; розмитість кордонів і дезорганізація великих соціальних спільнот; зростання ролі наддержавних утворень, які набули значення нової глобальної влади та нівелювання традиційних держав як соціальних інститутів; уніфікація і стандартизація соціуму в глобальних масштабах; становлення постіндустріального суспільства; глобальне поширення культуріндустрії, становлення масової культури та впровадження цінностей суспільства масового споживання; зростання антисцієнтизму й суспільного інтересу до позанаукового знання тощо.

У підрозділі 3.2. «Репрезентація соціальних проектів у філософській думці епохи Постмодерну» розглядаються особливості репрезентації соціальних проектів доби Постмодерну. Показано зміну якісних характеристик проекту, зокрема, втрату глибинного змісту ідеалу і, як наслідок, – втрату

масштабності соціального проекту, його подрібнення та розкиданість у різних соціальних практиках, спрямованих на досягнення «інтересу» як мети проекту.

Авторка у висновках вказує на формування образу суспільства масової маніпуляції, що зрештою стає соціальним проектом західної цивілізації, а також підкреслює, що втрата «соціальності» визначає специфічність соціального проекту епохи Постмодерну.

У підрозділі 3.3. «Соціальне проектування у художній творчості Постмодерної епохи» аналізуються літературні твори, які відображають елементи світоглядних настанов епохи, що присутні як у зовнішніх ознаках тексту, так і у загальному настрої літературних творів, що відтворюють розчарування у прагненнях покращити світ, втрату ідеологічних ілюзій, переконання, що людина позбавлена змоги не лише змінити світ, а й досягнути його.

Соціальне проектування в літературних практиках виявляється у підтримці загальних тенденцій занепаду проекту Західної цивілізації як носія культури Постмодерну. При цьому констатується можливість виникнення нової, молодшої культури гуманізму і взаємоповаги до Особистості за умов переосмислення традиційних цінностей.

Кульмінацією роботи є висновки, що лягли в основу виведених дисертанткою наукових положень, які, в свою чергу, безумовно відзначаються новизною.

Уточнення ключових для дисертації термінів «соціальний ідеал», «соціальна утопія», «соціальний прогноз», «соціальний проект» дозволило здійснити їхню кореляцію.

Соціальний проект визначається авторкою як «сукупність цілей, завдань та конкретних дій, метою яких є наближення до певного соціального ідеалу прогнозованого стану соціокультурної реальності з використанням існуючого потенціалу та врахуванням об'єктивних обмежень».

Досліджуючи проблеми моделювання соціальної дійсності у філософії епохи Модерну, авторкою виявлено у соціальних утопіях доби Модерну елементи сценаріїв майбутнього, які можна розглядати як перші спроби

реалізації соціальних проєктів. На підставі дослідження характерних ознак розуміння майбутнього в епоху Модерну уточнено особливості соціального прогнозування як науково обґрунтованої теоретичної діяльності, результатом якої є побудова можливих векторів розвитку людства.

Дисертанткою здійснено роботу щодо компаративного аналізу соціального прогнозу та соціального проєкту, які виступають засобами організації культурних об'єктів і процесів, відповідно до потреб, запитів та інтересів суспільства. Встановлено, що остаточною метою соціального проєкту є вдосконалення майбутнього соціокультурного стану чи явища у відповідності до обраної моделі-образу. Доведено, що соціальний проєкт без реально виявлених тенденцій, які лежать в основі соціального прогнозу, може бути лише утопічним.

Спираючись на проведений глибокий соціально-філософський аналіз соціальних чинників становлення епохи Постмодерну, дисертантка визначила якісні характеристики соціального проєкту у філософській думці Постмодерну і показала його як «соціальну ризому, яка складається з мозаїчного розмаїття індивідуальних і соціальних практик, що у своїй дихотомічності становлять складну палітру самореалізації суспільства та індивіда».

Дисертанткою виявлено елементи соціального проєктування у художній творчості епохи Постмодерну, які «проявляються у підтримці світоглядних настанов епохи та інтуїтивних передбаченнях, що мають тенденцію до самоздійснення».

Зазначено, що літературні твори відображають «подвійну соціальну структуру в глобальних масштабах», акцентується увага на глобальному характері соціальних проєктів.

Ці висновки можемо вважати концептуальними, цілісними та завершеними.

Підсумовуючи сказане вище, можна стверджувати, що актуальність теми дисертаційного дослідження «Соціальний проєкт в епоху Постмодерну» не викликає сумніву, а обґрунтування основних положень та завдань у вступі не вимагає суттєвих доповнень.

Поряд із безперечними науковими здобутками, в даній дисертації не всі аспекти сформульованої дисертанткою проблеми розкриті у повній мірі, є деякі недоробки. Тому можна висловити ряд побажань:

1. В дисертаційній роботі при здійсненні аналізу прогнозування специфіки соціального проекту постсучасної епохи варто зупинитися на його зв'язку з особливостями амбівалентної пари «Схід-Захід», а не лише прив'язати його до західної цивілізації;

2. Було б доцільно показати, як впливає на моделювання соціального проекту сучасний кінематограф, який уможливорює створення якісно нових віртуальних образів дійсності та майбутнього;

3. Безперечно, Клешня Ганна Миколаївна у своїй роботі використала широке коло наукових джерел. Проте, на нашу думку, до бібліографічного списку варто було б включити працю П. Бергера, Т. Лукмана «Соціальне конструювання реальності», що є класичною в сучасній соціальній філософії та соціології. Ці автори показали механізм конструювання соціуму як «гіперпроекту», а також продемонстрували, як змінюються суспільні відносини в практичній площині в усіх моделях суспільства. Доцільним вважаємо також залучення поняття «символічного універсуму», який включає колективні події у єдине ціле, залучаючи минуле, теперішнє і майбутнє. По відношенню до майбутнього створюється спільна система відліку, що надає можливості планувати дії. Процес конструювання реальності представлений як такий, що поширюється на всеосяжний світ. Вважаємо, що цей підхід дозволив би більш чітко окреслити сутність соціального проектування в період Постмодерну;

4. Дана дисертаційна робота має й деякі інші недоліки, зокрема технічні: у тексті відсутні посилання на твори Дж. Гаррінгтона, Дж. Аддісона (с. 88-90), Ф. Перру (с. 111), Хантінгтона (с. 153).

Зазначені недоліки проте не знижують якості та не впливають на ключові положення дисертаційного дослідження.

Загалом, розкриваючи основні ідеї роботи, дисертантка продемонструвала ерудицію в царині предмету дослідження, вміння відбирати, осмислювати,

аналізувати й систематизувати необхідний матеріал, узагальнювати факти й робити обґрунтовані висновки.

Дисертаційна робота «Соціальний проект в епоху Постмодерну» є самостійним дослідженням актуальної проблеми, в ході якої отримано ряд нових результатів і завершених наукових положень, загальнонагомих у теоретичному і практичному відношеннях. Вони можуть бути використані в освітньому процесі при викладанні навчальних дисциплін: «Філософія», «Історії філософії», «Соціальна філософія», «Філософія історії», «Філософія культури», «Культурологія».

Автореферат і публікації розкривають основний зміст дисертації «Соціальний проект в епоху Постмодерну», яка виконана на належному науково-теоретичному і професійному рівнях, відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 до кандидатської дисертації, а її автор Клешня Ганна Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент:

кандидат філософських наук, доцент,
завідувач навчально-методичного відділу
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

С. П. Харченко

Тігнус завідувач
Володимир секретар

С. В. Деліверенко